

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوبه‌ها شیخ محمد صالح المنجد حفظه الله تعالى

موضوع:

احکام؛ نماز؛ نمازهای واجب یومیه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پرسش

نویسنده: احمد بلال یکتا پرست

آیا می‌توان بعد از خواندن حمد در رکعت اول یا دوم نماز، تنها بخشی از سوره را خواند، یا حتماً باید در هر رکعت همه‌ی سوره را خواند؟ در صورتی که سوره طولانی باشد، آیا می‌توان آن را به دو بخش تقسیم کرد و بخشی را در رکعت اول و بخشی را در رکعت دوم خواند؟ با توجه به اینکه خداوند فرموده است: «فَأَقْرءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ»؛ «هر قدر از قرآن که میسر شد را قرائت کنید».

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۳/۹/۱۶

ظاهراً میان مذاهب اختلافی نیست که خواندن همه‌ی سوره بعد از حمد، بهتر از خواندن بخشی از آن است؛ زیرا شکی نیست که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم غالباً این کار را انجام می‌داد؛ چنانکه در روایت ابو قتادة آمده است: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ»^۱؛ «پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در دو رکعت اول، فاتحه الكتاب و یک سوره می‌خواند»؛ با توجه به اینکه ظاهر از «یک سوره»، یک سوره‌ی کامل است و همچنین، میان مذاهب اختلافی نیست که خواندن بخشی از سوره بعد از حمد، در حالت ضرورت، یعنی وجود عذر، جایز است؛ چراکه خداوند فرموده است: «فَأَقْرءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَخْرُونَ يَفْتَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَقْرءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ»^۲؛ «هر چه از قرآن که میسر شد را بخوانید، (خداوند) دانست که برخی از شما بیمار می‌شوند و برخی دیگر در زمین سفر می‌کنند تا از فضل خداوند بجویند و برخی دیگر در راه خداوند جهاد می‌کنند، پس هر چه از آن که میسر شد را بخوانید» و در روایت عبد الله بن سائب آمده است: «صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ الصُّبْحَ،

۱. مسند أبي داود الطيالسي، ج ۱، ص ۵۱۳؛ مصنف ابن أبي شيبة، ج ۱، ص ۳۲۷؛ مسند أحمد، ج ۳۷، ص ۳۱۰؛ مسند الدارمي، ج ۲، ص ۸۱۹؛ صحيح البخاري، ج ۱، ص ۱۵۲؛ صحيح مسلم، ج ۲، ص ۳۷؛ سنن أبي داود، ج ۱، ص ۲۱۲؛ سنن النسائي، ج ۲، ص ۱۶۴
۲. المرمل / ۲۰

وَاسْتَفْتَحَ سُورَةَ الْمُؤْمِنُونَ، حَتَّى إِذَا جَاءَ ذِكْرُ مُوسَى وَهَارُونَ، أَوْ ذِكْرُ عِيسَى، أَخَذَتْهُ سَعْلَةً، فَرَكَعَتْ^۱؛ «رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در مکه نماز صبح را به جای آورد و سوره‌ی مؤمنون را شروع کرد، تا اینکه به ذکر موسی و هارون (یعنی آیه‌ی ۴۵) یا ذکر عیسی (یعنی آیه‌ی ۵۰) رسید، پس او را سرفه گرفت، پس به رکوع رفت»؛ با توجه به اینکه ظاهر در قطع سوره به خاطر سرفه است، ولی میان مذاهب درباره‌ی اینکه خواندن بخشی از سوره بدون ضرورت چه حکمی دارد، اختلاف است؛ به این ترتیب که بیشتر امامیه آن را جایز ندانسته‌اند؛ چنانکه طوسی (د. ۴۶۰ق) گفته است: «الظَّاهِرُ مِنْ رِوَايَاتِ أَصْحَابِنَا وَمَذْهَبِهِمْ أَنَّ قِرَاءَةَ سُورَةِ أُخْرَى مَعَ الْحَمْدِ وَاجِبَةٌ فِي الْفَرَائِضِ، وَلَا يُجْزَى الْإِقْتِصَارُ عَلَى أَقَلِّ مِنْهَا»^۲؛ «ظاهر از روایات و مذهب یارانمان این است که خواندن یک سوره‌ی دیگر بعد از حمد در فرائض واجب است و اکتفا به کمتر از آن جایز نیست»، ولی سایر مذاهب آن را جایز دانسته‌اند؛ با این تفاوت که برخی آن را مکروه و برخی آن را ترک اولی شمرده‌اند؛ چنانکه نووی (د. ۶۷۶ق) گفته است: «لَا كَرَاهَةَ فِيهِ إِنْ كَانَ الْقَطْعُ لِعُدْرٍ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ عُدْرٌ فَلَا كَرَاهَةَ فِيهِ أَيْضًا، وَلَكِنَّهُ خِلَافُ الْأُولَى، هَذَا مَذْهَبُنَا وَمَذْهَبُ الْجُمْهُورِ، وَبِهِ قَالَ مَالِكٌ فِي رِوَايَةٍ عَنْهُ، وَالْمَشْهُورُ عَنْهُ كَرَاهَتُهُ»^۳؛ «اگر قطع کردن سوره به خاطر عذری باشد، کراهتی ندارد و اگر به خاطر عذری نباشد هم مکروه نیست، ولی ترک اولی محسوب می‌شود. این مذهب ما و مذهب جمهور است و مالک نیز در یک روایت همین را گفته، ولی مشهور از او کراهت آن است» و به نظر می‌رسد که مذهب اهل بیت نیز همین بوده است؛ چراکه در روایت سلیمان بن ابی عبد الله آمده است: «صَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَآيِ مِنَ الْبَقَرَةِ، فَجَاءَ أَبِي، فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ، إِنَّمَا صَنَعَ ذَا لِيُفَقِّهَكُمْ وَيُعَلِّمَكُمْ»^۴؛ «پشت سر امام ابو جعفر باقر علیه السلام نماز خواندم، پس فاتحه کتاب و چند آیه از سوره‌ی بقره را خواند، پس وقتی پدرم آمد از او سؤال کردم، پس گفت: پسر، این کار را انجام داد تا شما را آگاه کند و تعلیم دهد» و در روایت اسماعیل بن فضل آمده است: «صَلَّى بِنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَوْ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ، فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَآخِرِ سُورَةِ الْمَائِدَةِ، فَلَمَّا سَلَّمَ التَّفَّتَ إِلَيْنَا، فَقَالَ: أَمَا إِنِّي أَرَدْتُ أَنْ أَعَلِّمَكُمْ»^۵؛ «امام جعفر صادق یا امام ابو جعفر باقر علیهما السلام ما را نماز داد، پس فاتحه کتاب و آخر سوره‌ی مائده را خواند، پس چون سلام داد به ما روی نمود و فرمود: خواستم شما را تعلیم دهم» و در روایت یکی از یاران آن دو آمده است:

۱. مسند الشافعی، ص ۱۵۵؛ مصنف عبد الرزاق، ج ۲، ص ۱۰۲؛ مسند ابن ابی شیبه، ۲، ص ۳۶۵؛ مسند أحمد، ج ۲۴، ص ۱۱۵؛ صحیح البخاری، ج ۱، ص ۱۵۴؛ صحیح مسلم، ج ۲، ص ۳۹؛ سنن ابی داود، ج ۱، ص ۱۷۵؛ صحیح ابن خزیمه، ج ۱، ص ۲۷۵؛ صحیح ابن حبان، ج ۶، ص ۳۲۵
 ۲. الخلاف للطوسی، ج ۱، ص ۳۳۵
 ۳. شرح النووی علی مسلم، ج ۴، ص ۱۷۷
 ۴. علل الشرائع لابن بابویه، ج ۲، ص ۳۳۹
 ۵. الإستیصار للطوسی، ج ۱، ص ۳۱۶

«سَأَلْتُهُ: هَلْ تُقَسِّمُ السُّورَةَ فِي رَكْعَتَيْنِ؟ قَالَ: نَعَمْ، أَفْسِمَهَا كَيْفَ شِئْتَ»^۱؛ «از یکی از آن دو پرسیدم: آیا می‌توان یک سوره را بین دو رکعت تقسیم کرد؟ فرمود: بله، هر طور که می‌خواهی آن را تقسیم کن» و در روایت عمر بن یزید آمده است: «قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَيَقْرَأُ الرَّجُلُ السُّورَةَ الْوَاحِدَةَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ مِنَ الْفَرِيضَةِ؟ فَقَالَ: لَا بَأْسَ إِذَا كَانَتْ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثِ آيَاتٍ»^۲؛ «به امام جعفر صادق علیه السلام گفتم: آیا شخص می‌تواند یک سوره را در دو رکعت بخواند؟ فرمود: اشکالی ندارد اگر بیشتر از سه آیه باشد» و در روایت ابو بصیر آمده است: «سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ السُّورَةِ يُصَلِّي الرَّجُلُ بِهَا فِي الرَّكْعَتَيْنِ مِنَ الْفَرِيضَةِ، قَالَ: نَعَمْ، إِذَا كَانَتْ سِتَّ آيَاتٍ قَرَأَ بِالنِّصْفِ مِنْهَا فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى، وَالنِّصْفِ الْآخِرِ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ»^۳؛ «از امام جعفر صادق علیه السلام پرسیدند: آیا شخص می‌تواند یک سوره را در دو رکعت بخواند؟ فرمود: بله، هرگاه شش آیه باشد، نیمی از آن را در رکعت اول و نیم دیگر را در رکعت دوم می‌خواند». این احادیث که از طرق مختلفی رسیده‌اند، بر جواز خواندن بخشی از سوره در یک رکعت دلالت دارند، خواه باقی آن در رکعت دیگر خوانده شود و خواه نشود و با این وصف، فتوای بیشتر امامیه به عدم جواز آن، عجیب است. آری، در روایت سیف بن عمیره از منصور بن حازم آمده است: «قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا تَقْرَأُ فِي الْمَكْتُوبَةِ بِأَقَلِّ مِنْ سُورَةٍ وَلَا بِأَكْثَرِ»^۴؛ «امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: در نماز فریضه، کمتر از یک سوره یا بیشتر نخوان»، ولی سیف بن عمیره به روایات شاذ و غریب که در تعارض با روایات مشهور است عادت دارد و از این رو، نباید به او اعتماد کرد؛ چنانکه علامه منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی درباره‌ی او فرموده است: «مُنْكَرُ الْحَدِيثِ» و فرموده است: «صَاحِبُ الْمَنَاقِبِ». در صورت صحت روایت او نیز واضح است که باید آن را بر کراهت حمل کرد، تا با سایر روایات منافات نداشته باشد؛ چنانکه در روایت علی بن یقطين آمده است: «سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ تَبْعِيضِ السُّورَةِ، فَقَالَ: أَكْرَهُ، وَلَا بَأْسَ بِهِ فِي النَّافِلَةِ»^۵؛ «از امام موسی بن جعفر علیه السلام درباره‌ی خواندن بخشی از سوره پرسیدم، پس فرمود: کراهت دارم، ولی در نافله اشکالی ندارد».

بنابراین، خواندن بخشی از سوره بعد از حمد، هرگاه عذری مانند بیماری یا سفر یا جهاد وجود داشته باشد، مباح است و هرگاه عذری وجود نداشته باشد، کراهت دارد، مادامی که حالت غالب پیدا نکند؛ زیرا در این صورت بعید نیست که بدعت باشد و بدعت حرام است؛ چنانکه مروزی نقل کرده است: «كَانَ لِأَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ قَرَابَةٌ يُصَلِّي بِهَا، فَكَانَ يَقْرَأُ فِي الثَّانِيَةِ مِنَ الْفَجْرِ بِآخِرِ السُّورَةِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: تَقَدَّمَ أَنْتَ فَصَلِّ، فَقُلْتُ لَهُ:

۱. تهذیب الأحكام للطوسی، ج ۲، ص ۷۳

۲. تهذیب الأحكام للطوسی، ج ۲، ص ۷۱

۳. تهذیب الأحكام للطوسی، ج ۲، ص ۲۹۴

۴. الکافی للکلینی، ج ۳، ص ۳۱۴

۵. الإستبصار للطوسی، ج ۱، ص ۳۱۶

هَذَا يُصَلِّي بِكَ مُنْذُ كَمْ! قَالَ: دَعْنَا مِنْهُ، يَجِيءُ بِأَخْرِ السُّورِ!؛ «احمد بن حنبل خویشاوندی داشت که او را نماز می داد و در رکعت دوم نماز صبح، آخر سوره را می خواند، پس چون این کار را زیاد تکرار کرد، احمد بن حنبل گفت: تو جلو برو و نماز بده، گفتم: او مدت هاست که تو را نماز می دهد! گفت: رهایش کن، (زیاد) آخر سوره ها را می خواند»!

بایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوبه های خراسانی
www.alkhorasani.com

۱. المغني لابن قدامة، ج ۲، ص ۱۶۷

www.alkhorasani.com

بایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوبه های خراسانی حفظه الله تعالى

صفحه توییتر پایگاه

صفحه اینستاگرام پایگاه

صفحه تلگرام پایگاه

صفحه فیسبوک پایگاه

لینک مطالب دین

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.